

Bijlage 2. Beschrijvingen Thema's Advies- en Ingenieursdiensten (2)

De Aanbestedende dienst heeft na een weloverwogen afweging besloten om de scope van de Raamovereenkomst op te delen in 5 thema's. De thema's zijn overkoepelend en passen hierdoor bij de nieuwe werkwijze binnen IenW. Hieronder wordt een beschrijving per thema gegeven.

Thema 1. DIENSTEN Inhuur van flexibele schil / Kandidaten op basis van inspannings-gerichte opdracht

De inhuur van diensten onder perceel 1 zijn toe te passen voor de scope van thema's/ percelen 2 t/m 5. Zie voor het totale overzicht van functies bijlage 1 'Overzicht indeling thema's' voor de opgenomen functies en bijlage 4 Functiecategorieën voor een beschrijving per niveau. Als voorbeeld wordt hieronder één van de functies nader beschreven.

De procesadviseur transitie

De procesadviseur transitie adviseert de opdrachtgever binnen IenW in het vormgeven en uitvoeren van programma's, projecten of dossiers, die - gezien de complexiteit en de dynamiek eromheen - vragen om een meer transitiegerichte aanpak. IenW is daarin 1 van de partijen die een rol heeft in het vinden van oplossingen voor het maatschappelijke vraagstuk.

De procesadviseur transitie draagt zelf geen eindverantwoordelijkheid en neemt niet actief deel in het transitieproces, maar adviseert de opdrachtgever en de IenW'ers die aan een transitieproces deelnemen of dit leiden. M.a.w. hij/zij adviseert op basis van de methoden/technieken en tools vanuit het specialistisch vakgebied van de "transitiekunde" over het ontwerp en uitvoering, inclusief (lerende evaluatie/reflexieve monitoring), zowel extern in relatie tot allerlei stakeholders (waaronder andere departementen), als intern in relatie tot allerlei IenW-onderdelen.

Hij /zij heeft aantoonbare kennis over en ervaring met het begeleiden en adviseren van een politiek gestuurde overheidsorganisatie in haar rol in de veranderende maatschappelijke omgeving.

Hij/zij kan de maatschappelijke transitieprocessen, waarin de beleidsvraag van IenW een rol speelt, herkennen, bespreekbaar en hanteerbaar maken. Hij/zij is in staat om de dynamiek in de samenleving met en tussen de verschillende belanghebbenden en bestuurlijke lagen (multi-stakeholder management) te herkennen en kan deze duiden.

Hij/zij kan de uitkomsten van bovenstaande omzetten in een advies over strategie en plan van aanpak met effectieve acties en interventies.

Hij/zij kan adviseren over de inzet van de ondersteunende instrumenten uit de transitiekunde (doen) uitvoeren en adviseren over het vertalen naar interventies en acties.

Met interventies en acties bedoelen we zowel de aan de IenW-rol en taken gerelateerde interne en de externe acties zoals:

- Inspireren en adviseren (kennisdelen) over de transitie modellen zoals in het groene brein-paper genoemd
- Het tot stand brengen en bevorderen van de voor het vraagstuk gevraagde samenwerking en congruentie tussen beleid-uitvoering-inspectie
- De voor de transitie belemmerende IenW kaders en wetgeving vervangen door nieuwe, innovaties stimuleren en succesvolle innovaties opschalen

- De samenwerking met betrokken externe partners in het vraagstuk initiëren, ondersteunen en bevorderen
- Het verwerven van voldoende interne steun en middelen voor de beoogde aanpak.
- Het begeleiden van het proces om met de transitie medeverantwoordelijke stakeholders elkaars belangen en posities te doorvoelen en een plek te geven in de samenwerking en aanpak.
- Het begeleiden van de reflectie op de samen gezette stappen en adaptief meebewegen met de grilligheid van de ontwikkeling van de transitie in de maatschappij
- Het coachen van beleidsmedewerkers op de doorvertaling van wat het adaptief meebewegen in het transitieproces vraagt in de persoonlijke ontwikkeling.
- Het ontwerpen en faciliteren van een tussenruimte (soft space) om met stakeholders aan bovenstaande te werken in een veilige ruimte.
- Het toepassen, organiseren en begeleiden van de onder 3.2 genoemde producten, zowel desksearch als in arena-setting met stakeholders.

De procesadviseur transitie kan, afhankelijk van de adviesvraag, worden geoffreerd als:

- Losstaande dienst;
- Als integraal onderdeel van een bredere adviesopdracht van de opdrachtnemer. De opdrachtnemer kan hiervoor eigen medewerkers offereën dan wel door het vormen van een consortium van opdrachtnemers.

Thema 2. Duurzame en groene Mobiliteit en Klimaatbestendige Infrastructuur

Als IenW werken we aan een veilig, leefbaar en bereikbaar Nederland. Aan een sterke en duurzame infrastructuur, boven en onder de grond. Aan een gezonde leefomgeving met schone lucht, schone bodem, schone rivieren en een schone zee. We werken vanuit een (nieuwe) integrale benaderingswijze die boven de traditionele sectorale benadering uitstijgt. Oplossingen die IenW bedenkt moeten standaard bijdragen aan CO₂-reductie, en circulair en klimaat adaptief zijn.

De gevraagde dienstverlening is gericht op het faciliteren en uitvoeren van projecten en programma's en het voorbereiden van beslisinformatie ten behoeve van (bestuurlijke) besluitvormingsmomenten en/of beleidsvorming. De dienstverlening draagt bij aan een duurzame en groene mobiliteit en een klimaatbestendige infrastructuur. Het kan daarbij gaan om laadinfrastructuur, elektrificatie wagenpark, hernieuwbare brandstoffen of zero emissie logistiek. Daaronder valt bijvoorbeeld ook het in kaart brengen van (budgettaire) effecten op CO₂-uitstoot van stimulerende maatregelen. Tot slot valt onder dit perceel ook het uitvoeren van MIRT-projecten (waaronder MIRT Onderzoeken en MIRT Verkenningen). Deze hebben betrekking op (niet limitatief):

Infrastructuur

- Vaarwegen en havens (nationaal en internationaal)
- Wegen (bv. aanleg, beheer en onderhoud, vervanging en renovatie, planning en financiering)
- Fietsinfrastructuur
- Spoor en stations (bv. aanleg, beheer en onderhoud, vervanging en renovatie, fietsparkeren, treinbeveiliging, ERTMS)
- Buisleidingen

Personen en goederenvervoer

- Openbaar vervoer en taxi (bv. regelgeving, concessies, ProRail)
- Zeevaart en binnenvaart (bv. structuur van de sector en economische factoren)

- Fiets (bv. Fietsgebruik, strategische plannen, onderzoeken, projecten en campagnes) en lopen (bv. strategische plannen, onderzoeken, projecten en campagnes)
- Goederenvervoer/logistiek
- Wegvervoer (goederen en personen) incl. regelgeving (rij/rusttijden; cabotage; milieuzones), fiscaliteit (autobrief) en wegbeprijzing (tolheffing, vrachtwagenheffing, beprijzingspilots, betalen naar gebruik)
- Verkeersveiligheid (bv. strategische plannen, onderzoeken, projecten en campagnes)

Overig

- Omvorming van het Infrastructuurfonds naar het Mobiliteitsfonds¹
- Aanpassen MIRT spelregels
- Netwerkstudies voor o.a. openbaar vervoer en spoorwegen, hoofdwegennet en fietsinfrastructuur
- Effectstudies en modelberekeningen uitvoeren (bv. kwantitatief en kwalitatief op het vlak van verkeer, vervoer, milieu (lucht en geluid), klimaat, omgeving, verkeersveiligheid, economie)
- Duurzaamheid en duurzame mobiliteit, waaronder verduurzamingsmogelijkheden voor voertuigtechnieken en brandstoffen en/of stelselherzieningen die daar voor nodig zijn, zoals cap and trade systemen
- Milieueffectrapportages
- Voorstellen maken voor adaptief programmeren van gebieden/programma's
- Uitvoeren van Maatschappelijke Kosten en Baten Analyses (MKBA's)
- Opstellen van voorkeursalternatieven, voorkeursbesluiten incl. het bieden van ondersteuning bij de bestuurlijke voorbereiding hiervan. Integraal uitvoeren van een brede verkenning of MIRT onderzoek gericht op infrastructurele maatregelen waarbij het gehele scala bestreken moet worden: verkeersonderzoek, participatie, MER, Ruimtelijke Ordening, juridische afwegingen en Maatschappelijk Kosten Baten Analyses e.d. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om:
 - MIRT verkenningen met een reguliere Tracéwet procedure en een 'smalle scope';
 - bredere gebiedsgerichte MIRT onderzoeken en verkenningen waarbij ruimtelijk inpasbare voorstellen worden ontwikkeld waarbij ruimtelijke kwaliteit, economische componenten zoals MKBA's en ruimtelijke inpassing vanuit een brede gebiedsgerichte benadering worden meegenomen in het proces
- Opstellen beoordelingskader
- Integraal ruimtelijke ontwerp t.b.v. MIRT besluitvorming, dan kan bijvoorbeeld gaan om ruimtelijke inpassingsvisies, een ruimtelijk integraal ontwerp of een ingepast (weg)ontwerp.
- Nationaal en internationaal beleid op bovengenoemde thema
- Ondersteuning van beleidsvoorbereiding, beleidsontwikkeling en projectmanagement voor de omgevingswet en de voorbereiding van de implementatie daarvan
- Ondersteuning bij de uitvoering van de innovatie agenda 'Toekomstbestendige duurzame mobiliteit', als onderdeel van het Klimaatakkoord.

De gevraagde dienstverlening is gericht op het faciliteren van projecten en programma's en het voorbereiden van beslisinformatie ten behoeve van (bestuurlijke)

¹ "Kern van het fonds is dat niet langer de modaliteit maar de mobiliteit centraal staat. Tot 2030 zijn de financiële middelen verdeeld tussen de traditionele modaliteiten: 'wegen', 'spoorwegen' en water. Vanaf 2030 gebruiken we een nieuwe indeling die aansluit op de agenda voor slimme en duurzame mobiliteit." Regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst, 10-10-2017, blz. 41

besluitvormingsmomenten en/of beleidsvorming. Dit heeft betrekking op vernieuwde en/of duurzame mobiliteit, hieronder vallen (niet limitatief):

Innovatie en transitie

- Connected en autonomous mobility
- Transitie verkeersmanagement
- Drones
- Mobiliteitsdata (wegen, OV, transport)
- Smart Shipping
- Privacy & security

Sub-thema's

Prijsbeleid

IenW maakt wetgeving en beleid voor burgers en (overheids)bedrijven. Bij de opgaven waarvoor IenW gesteld staat is het toepassen van financieel-economische instrumenten één van de beleidsopties. IenW probeert daarmee het gedrag van burgers en bedrijven te beïnvloeden om tot maatschappelijk wenselijke uitkomsten te komen. De vraagstukken op het gebied van economie relateren aan marktwerking en prijsprikkels en toepassing van principes als de gebruiker/de vervuiler betaalt. Hier spelen vraagstukken omtrent wat de optimale vorm van regulering is en hoe dat te implementeren. Welke invloed op de marktwerking hebben nieuwe producten en diensten? En wat betekent dat voor de huidige regelgeving?

Hierbij zijn de advieswerkzaamheden (niet gelimiteerd):

- Beleidsonderzoeken zoals invloed van prijzen en belastingen op gedrag, Netwerkinfrastructuur en monopolistisch gedrag etc.
- Rapporten t.b.v. uitvoeringsaspecten zoals ontwerpen, systeemeisen, klanteisen, marktmodellen, vraagspecificaties, governance-modellen, businesscases, aanbestedingsdossiers, etc.
- Rapporten t.b.v. de aanwending van opbrengsten zoals investeringen in infrastructuur, duurzaamheid, innovatie, etc.
- Producten t.b.v. programmamanagement zoals plannen van aanpak, ramingen, plannings, risicodossiers, voortgangsrapportages, reviews, audits, stakeholderregisters, etc.

Integraal ontwerp en advieswerkzaamheden:

- Ruimtelijk en technisch ontwerp en Advies ter ondersteuning van met name MIRT proces, zoals MIRT Onderzoeken en opdrachten voor gebiedsprogramma's.
- Producten t.b.v. de voorbereiding en bestuurlijke besluiten.
 - Opstellen bijbehorende Milieueffectrapportages (MER)
 - Uitvoeren ondersteunende onderzoeken bij MIRT Onderzoeken en MIRT Verkenningen zoals: Effectstudies en modelberekeningen uitvoeren (bv. kwantitatief en kwalitatief op het vlak van verkeer, vervoer, milieu (lucht en geluid), klimaat, omgeving, verkeersveiligheid, economie) en juridisch advies.
 - Voorstellen maken voor adaptief programmeren van gebieden/programma's
 - Uitvoeren van Maatschappelijke Kosten en Baten Analyses (MKBA's)
 - Ruimtelijk inpasbare voorstellen ontwikkelen, in bijv. MIRT Onderzoeken of verkenningen waarbij ook ruimtelijke kwaliteit, economische componenten zoals MKBA's en ruimtelijke inpassing vanuit een brede gebiedsgerichte benadering worden meegenomen in het proces
 - Opstellen beoordelingskader
 - Ruimtelijk ontwerp t.b.v. MIRT besluitvorming
 - Integraal uitvoeren van een brede verkenning of MIRT onderzoek gericht op infrastructurele maatregelen waarbij het gehele scala bestreken moet worden

- Beleid op bovengenoemde thema's. Integrale adviezen opstellen m.b.t. gebiedsgerichte aanpak van gebiedsprogramma's en/of opgave gerichte projecten.

Duurzame mobiliteit

In 2019 is het Klimaatakkoord gesloten en inmiddels zijn de eerste stappen in de uitvoering gezet. Het gaat onder meer om regelgeving, subsidiëring en organisatie van de uitvoering. Denk daarbij aan: ZE-zones, Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren (SEPP), de nationale agenda laadinfrastructuur, de vertaling van de EU richtlijn RED- II in nationale wetgeving en het duurzaamheidskader en normerende regeling voor werkgebonden mobiliteit. Aanvullend daarop is de inzet op meer thuiswerken en spreiden van mobiliteit (post Corona) geïntensiveerd en is de inzet op de actieve modaliteiten (lopen en fiets) versterkt. Tot slot wordt onder de vlag van duurzame mobiliteit gewerkt aan verminderen van de verkeersemissies, het bronbeleid irt voertuigen, aanscherping en uitvoering van Europese wet- en regelgeving met betrekking tot duurzame mobiliteit (inclusief Green Deal van de Europese Commissie) en de verduurzaming van de bouw in het kader van de stikstofproblematiek. Mocht het nieuwe kabinet kiezen voor het invoeren van een vorm van betalen naar gebruik dan komt dat afhankelijk van de invulling wellicht ook onder 'duurzame mobiliteit'.

Vaak gaan verduurzaming en slimmer (smart) samen. Denk aan de combinatie van de elektrische auto en de zelfrijdende auto, of aan de opkomst van de elektrische deelscooters die zonder slimme ICT-apps niet mogelijk was geweest. Maar ook het vele thuiswerken was met de ICT-infrastructuur van 10 jaar geleden niet mogelijk geweest. Juist op het terrein van mobiliteit, brandstoffen, fintech en ICT zal naar verwachting de komende 10 á 15 jaar nog veel innovatie plaatsvinden. Dit vraagt van zowel marktpartijen (aanbieders), als van IenW (opdrachtgever) de komende jaren om aandacht, vooruitkijken, flexibiliteit en kwaliteit in opdrachten en producten. De innovatie agenda 'Toekomstbestendige duurzame mobiliteit' (MMIP 9 en 10 van het Klimaatakkoord) werkt hiervoor een aantal cross-sectorale projecten/thema's uit.

De gevraagde dienstverlening is gericht op het uitvoeren van onderzoeken en berekeningen, het opstellen van visies en het faciliteren van projecten en programma's en het voorbereiden van beslisinformatie ten behoeve van (bestuurlijke) besluitvormingsmomenten en/of beleidsvorming en het opzetten en uitvoeren van communicatie richting stakeholders. Hieronder vallen (niet limitatief):

1. Duurzame energiedragers
 - Biobrandstoffen; samenstelling, productie, regelgeving, fraudebestrijding.
 - Verdeling van schaarste (relatie weg/luchtvaart/scheepvaart).
 - Waterstof; productie, verdeling, vormgeven stimulering of normering.
 - Nieuwe technologieën/ stimuleren innovaties; marktanalyse, kostencurve, knelpuntanalyse.
 - Batterijen
2. Elektrisch rijden (oa personen, vracht, bus, (land)bouw)
 - Laadinfrastructuur (elektrisch en waterstof), koppeling met het energienetwerk, ruimtelijke inpassing, veiligheid, ICT kant, governance.
 - Ontwikkeling van aantallen EV's, de TCO bepaling, modelberekeningen, vormgeving stimulering. Batterijenontwikkeling (en grondstofgebruik daarvan)
3. Emissies van voertuigen (stikstof, CO2 ed)
 - Berekeningen irt uitstoot, effectiviteit van maatregelen bepalen, vormgeving beleid en normering, kennisoverdracht, handhaving en toezicht, keuringssystematiek
 - Emissie-onderzoek,
4. (Alternatieve) laadinfrastructuur
 - EV-laadinfra, ook voor logistiek en bussen
 - Alternatieve laadinfra voor waterstof, biobrandstoffen, etc.

5. Stimulering van EV
 - (Tussen)evaluaties
 - Inschatten van effecten en kosten: Het in kaart brengen van effecten op de CO2 uitstoot van de sector mobiliteit van stimulerende maatregelen en de effecten daarvan op de rijksbegroting
6. ZE-Logistiek
 - Ruimtelijke invulling ZE-zones, conceptontwikkeling logistieke hubs, ondersteuning gemeenten, ondersteuning marktpartijen
 - Vormgeven stimulering en normering
 - Innovaties irt retourlogistiek,
7. Inzetten op gedragsverandering irt mobiliteit
 - Opzetten en doordenken van campagnes, projecten, strategie gericht op ander gedrag (thuiswerken, andere keuze voor vervoersmiddel, andere tijdstip van de reis, combineren van vervoerswijzen, ed.)
 - Ondersteunen projecten en programma's om tot afspraken te komen met mede-overheden, werkgevers en koepels gericht op ander gedrag
 - Vormgeven van normering om CO2-uitstoot terug te dringen, dan wel gewenst gedrag te verankeren.
8. Stimulering van Actieve modaliteiten
 - (tussen) evaluaties
 - Inschatten van effecten en kosten.

De onderstaande activiteiten zijn breder dan duurzame mobiliteit alleen.

9. Fiscaliteit:
 - Autobelastingen (MRB / BPM / accijns / bijtelling)
 - Stimulering ihkv milieu (o.a. MIA/VAMIL)
 - Vormgeven andere vormen van betalen. (Betalen naar gebruik / vrachtwagenheffing / tol)
10. Cap and trade:
 - ETS in mobiliteit, waaronder luchtvaart en zeevaart
 - Kennisopbouw en ondersteuning met betrekking tot nationale en internationale cap and trade systemen, inclusief offset
11. Monitoring en evaluatie
 - Opzetten en uitvoeren van monitoring en evaluaties van voortgang, doelbereik, effectiviteit, doelmatigheid voor o.a. het klimaatakkoord en onderdelen daarbinnen, voor fiets- en loopbeleid, voor specifieke instrumenten (bijv: subsidieregeling elektrisch personenauto's particulieren of de BAZEB).
 - Geven van aanbevelingen voor aanscherping van het beleid en uitvoering op basis van de monitoring en evaluaties.
 - Ex post en ex ante beleidsevaluaties met betrekking tot duurzame mobiliteit en/of aanpalend beleid
12. Innovatie
 - Het ondersteunen bij de uitvoering van de innovatie agenda, het aanjagen van nieuwe consortia en het opschalen van de cross-sectorale projecten.
13. Voorzitten
 - Voorbereiden en/of voorzitten van overleg met stakeholders, overkoepelend over Klimaatakkoord of nog breder of specifiek op deelonderwerpen.

Digitalisering in de scheepvaart (zeevaart, binnenvaart, havens) en infrastructuur:

- Smart shipping/autonoom varen
- Nieuwe logistieke concepten en efficiencyverbetering in scheepvaart en havens
- Digitale infrastructuur langs vaarwegen en in zeehavens/binnenhavens (o.a. voor smart shipping en logistiek, zie hierboven)
- Security aspecten van voornoemde nieuwe toepassingen (zie elders onder cyber security/cyber weerbaarheid).

Vitaal

Het vitale sectorenbeleid van de Rijksoverheid is gericht op het beheersen en verbeteren van processen waarbij verstoring of uitval kan leiden tot een aanzienlijk verstoringseffect, veel slachtoffers, grote (economische) schade, of aantasting van vitale belangen voor Nederland. Binnen de beleidsterreinen van IenW zijn er negen vitale processen aangewezen. Voor DGMO zijn dat spoorvervoer en wegvervoer. Zodoende is DGMO er op systeemniveau verantwoordelijk voor dat vitale aanbieders in deze sectoren zorgen voor een adequate wijze van beheersing van risico's die te maken hebben met beveiliging (security), informatiebeveiliging (cybersecurity), economische veiligheid en veiligheid in het algemeen (safety) en die kunnen leiden tot grootschalige verstoring van het spoorvervoer of wegvervoer en daarmee een risico vormen voor de nationale veiligheid. Voor het invullen van deze verantwoordelijkheid worden vanuit DGMO opdrachten verstrekt voor bijvoorbeeld het uitvoeren van vitaalbeoordelingen, het opstellen van roadmappen, actieprogramma's en het verrichten van audits, pentesten en red teaming bij vitale aanbieders.

Internationale verkenningen

We werken aan het verbinden van de nationale en internationale ambities voor de IenW-brede transitie naar circulaire economie, duurzame mobiliteit, water security en klimaatadaptatie. De zwaartepunten bevinden zich op de terreinen Europa, multilaterale organisaties, grensoverschrijdende samenwerking, duurzame economische diplomatie, ruimtevaart en strategie.

Het thema "Internationale (economische/markt) verkenningen, krachtenveldanalyse en/of beleidsadvies" gaat over (niet-limitatief):

- Voortgangs-, evaluatie- en eindrapportages opstellen en bespreken met opdrachtgever;
- Internationaal beleid en multi-stakeholdersamenwerking o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Handelsbevordering en economische diplomatie o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Financieringsstromen en -instrumenten t.b.v. investeringen in duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Kosten/batenanalyse.

Ruimtelijke inrichting/ontwerp en Omgevingsbeleid

Met ruimtelijk ontwerp gaat het IenW om; vanuit een opgave en/of ambities (bijvoorbeeld een bereikbaarheidsopgave, een wateropgave, energietransitie, een duurzaamheidsambitie) in een creatief proces middels ontwerpend onderzoek de besluitvorming te ondersteunen. Dit door te zoeken naar het verrijken en of verbreden van die opgave en/of ambitie (divergeren) en het vervolgens op basis van bouwstenen (bijvoorbeeld oplossingsrichtingen) te convergeren en zo de besluitvorming te ondersteunen. Daarbij is van belang dat zowel inhoudelijke informatie wordt vertaald naar ruimtelijke implicaties op verschillende schaalniveaus, als het communiceren en weergeven hiervan naar beeldtaal, visuele concepten of daadwerkelijke ruimtelijke ontwerpen.

Zoals uit het voorgaande blijkt, gaat het niet alleen om het maken van fysieke ontwerpen maar om het ruimtelijk denken in bredere zin. Het ruimtelijk ontwerp heeft vanuit deze beschrijving ook betrekking op het vormgeven van een slim en effectief proces om kwantitatieve en kwalitatieve informatie te vergaren (in ontwerpend onderzoek sessies, vanuit expertmeetings of vanuit ontsluiten kennisdatabases), te interpreteren, te vertalen naar ruimtelijke implicaties het visualiseren en uitdragen

van onderdelen van het project/programma/proces ten behoeve van voorbereiding bestuurlijke besluitvorming.

Overige informatie:

Ook werkzaamheden in het kader van de implementatie Omgevingswet kunnen onder dit thema worden uitgevoerd.

Daarnaast kan het ook zijn dat voor integrale gebiedsprogramma's of interdepartementale programma's (I&W, BZK en EZK/LNV) ruimtelijk ontwerp nodig is om te komen tot het concretiseren van de opgaven, zoals:

- Ruimtelijk inpasbare voorstellen ontwikkelen, in bijv. MIRT Onderzoeken of verkenningen waarbij ook ruimtelijke kwaliteit, economische componenten zoals MKBA's en ruimtelijke inpassing vanuit een brede gebiedsgerichte benadering worden meegenomen in het proces

Innovatie-(Partnerschap)

- Innovatie agenda

Transitiemanagement

De transitie manager ondersteunt de opdrachtgever binnen IenW in het vormgeven en uitvoeren van transitie processen in activiteiten die - gezien de complexiteit en de dynamiek eromheen- vragen om een transitiegerichte aanpak. IenW is daarin 1 van de partijen die een rol heeft in het vinden van oplossingen voor het maatschappelijke vraagstuk.

IenW vraagt de transitie manager om de eindverantwoordelijkheid te nemen voor het gehele opgavegerichte transitieproces, dus het ontwerp en uitvoering, inclusief (lerende evaluatie/reflexieve monitoring), zowel extern in relatie tot allerlei stakeholders (waaronder andere departementen), als intern in relatie tot allerlei IenW-onderdelen.

Bij adviesvragen met een directe relatie met de 3 IenW transitieprocessen waar IenW een belangrijke rol speelt (DuMo, CE en Klimaatadaptatie) kunnen specifieke adviesproducten gevraagd worden, die 1 of meer van de volgende elementen bevatten:

1. Systeemanalyse

Het eindproduct is een integrale omschrijving van het maatschappelijk systeem rond het vraagstuk: hoe zijn we gekomen waar we nu zijn en wat heeft daaraan bijgedragen? Hoe werkt het systeem (wat zijn dominante manieren van denken en doen, drijvende krachten, instituties, partijen en technologieën)? Wat zijn belangen en posities van partijen?

Daarbij kan gebruik worden gemaakt van het Multi-Level Perspectief (MLP), uit de transitiewetenschap en/of de systeemlussen in een markttransformatieperspectief, dan wel vergelijkbare modellen en hulpmiddelen.²

2. Transitieperspectief-analyse.

Het systeem wordt geduid in het licht van maatschappelijke waarden, trends en scenario's. Welke elementen van het bestaande systeem zijn problematisch, niet meer functioneel? Welke alternatieven zijn in opkomst? Welke gewenste toekomstbeelden bestaan of ontwikkelen zich? Hoe verhouden zij zich tot het bestaande systemen mogelijke toekomstscenario's? In welke fase van het transitiecurve of transformatieproces bevindt het betreffende systeem of systeemonderdeel zich?

² Simons, L. & Nijhof, A. (2021)

3. Interventiestrategie

Op basis van het voorgaande, wordt een resultaatgerichte interventiestrategie (routekaart, transitieagenda en/of actieplan) ontwikkeld, waarbij aandacht wordt besteed aan de rollen en acties van de verschillende partijen en hoe tot onderlinge afstemming wordt gekomen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van backcasting en/of een of meerdere transitiebenaderingen, zoals de X-curve (DRIFT), het missie gedreven innovatiesysteem (o.m. Copernicus Instituut, markttransformatiemodel (o.m. Nyenrode), small wins-aanpak (Termeer, WUR).

Deze producten bouwen op elkaar voort. Het ligt voor de hand om ze in één keer uit te vragen, maar dat is niet noodzakelijk. Een voorwaarde is wel dat de producten tot stand komen met een adequate procesgang, bij voorkeur in coproductie met bij de adviesvraag betrokken interne en externe partners, koplopers, burgers en wetenschappers.

Transitiemanagement maakt altijd (als benodigd) deel uit van de opdracht bij advies opdrachten binnen de drie integrale thema's:

- Duurzame mobiliteit
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie

Voor alle andere beleidsthema's binnen de percelen 2 t/m 5 bepaalt de opdrachtgever per adviesvraag óf en met welke diepgang de producten uit het transitie management onderdeel uitmaken van de uitvraag.

Transitiemanagement en de drie producten kunnen door de opdrachtnemer worden geoffreerd:

- als zelfstandige producten, ter ondersteuning van andere IenW werkzaamheden
- als integraal onderdeel van een bredere adviesopdracht binnen de percelen 2 t/m 5. De opdrachtnemer kan hiervoor eigen medewerkers offrenen (desgevraagd inclusief een transitie manager) dan wel door het vormen van een consortium van opdrachtnemers.

Thema 3. Duurzame, gezonde en veilige leefomgeving

Een duurzame, gezonde en veilige leefomgeving is een groot gemeenschappelijk goed. De samenleving staat voor een grote uitdaging gesteld om dit te behouden en te verbeteren. Daarbij hoort ook het circulair maken van onze economie. Het gaat om vraagstukken die vaak een veel bredere scope hebben dan het klassieke milieubeleid. Deze vraagstukken raken de samenleving tot in de haarvaten. Van onder andere luchtkwaliteit tot de inzet van bio grondstoffen en het circulair maken van de textielindustrie tot aan het tegengaan van plastic soep. Hiervoor wordt een breed palet aan instrumenten gebruikt. Sommige hiervan vinden hun grondslag in de (omgevings-) regelgeving, zoals bij verpakkingen. Op andere terreinen zetten we juist in op slimme combinaties van financiële prikkels, afspraken en het enthousiasmeren en stimuleren van koplopers.

Het werken aan een gezonde en veilige leefomgeving die ook als zodanig wordt ervaren, blijft de rode draad voor het werk van de directie Omgevingsveiligheid en Milieurisico's. We gaan verder op de ingeslagen weg op het terrein van biotechnologie. We zetten ons in om, met behoud van de veiligheid voor mens en milieu, met alle partijen goed in gesprek te blijven en processen zo goed mogelijk te stroomlijnen. Via verschillende sporen en met alle andere partners wordt ingezet op de versnelling van de sanering van de resterende asbest daken. Na het vuurwerkverbod afgelopen jaar als gevolg van COVID-19, blijft het maatschappelijk debat over vuurwerk als onderdeel van de jaarwisseling onverminderd bestaan. Wat betreft het nieuwe beleidsdomein nucleaire

veiligheid en stralingsbescherming geldt dat we ons dit jaar zullen richten op het opbouwen van ons netwerk en invullen van een goede samenwerking met alle partijen. Hier geldt dat de kabinetsformatie nader zal bepalen welke inzet specifiek gevraagd zal worden op het terrein van kernenergie en medische isotopen. Wat betreft Basisnet zullen dit jaar knopen doorgehakt moeten worden voor de toekomst: het stelsel als zodanig, de rekensystematiek, de specifieke lokale problematiek als ook de bredere afweging in de beleidsambities van meerdere departementen waar de fysieke ruimte in Nederland beperkt is. Op het terrein van stoffen, dat in hoge mate op EU-niveau is geharmoniseerd, zal de inzet en aandacht groot blijven. Niet in de laatste plaats door het PFAS-restrictietraject. N.a.v. het advies van de Commissie Van Aartsen over het verstevigen van het VTH-stelsel zullen de beleidskeuzes aan het nieuwe kabinet zijn en zal veel inzet van ons vragen.

Sub-thema's

Circulaire Economie

Het kabinet zet stevig in op de circulaire transitie. De transitie naar een circulaire economie (CE) is onvermijdelijk en levert winst op voor milieu, klimaat, het verduurzamen van onze welvaart, werkgelegenheid en dus een gezonde leefomgeving. Concreet betekent dit dat in 2050 grondstoffen efficiënt worden ingezet en hergebruikt, zonder schadelijke emissies naar het milieu. Voor zover er nieuwe grondstoffen nodig zijn, worden deze op duurzame wijze gewonnen en wordt verdere aantasting van de sociale en fysieke leefomgeving en de gezondheid voorkomen. Producten en materialen worden zo ontworpen dat ze kunnen worden hergebruikt met zo min mogelijk waardeverlies en zonder.

Hiertoe is het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019 – 2023 in 2020 geactualiseerd waarbij per transitieagenda en per dwarsdoorsnijdend thema de activiteiten zijn weergegeven. In dat kader kunnen nadere offerteaanvragen worden gedaan om deze agenda's tot uitvoering te brengen. Het betreft de volgende agenda's:

- **Biomassa en Voedsel:** wat is nodig om onze voedselvoorziening circulair te maken?
- **Bouw:** gebouwen en infrastructuur, zoals wegen, bruggen, dijken, spoor stations(voorzieningen)en riolering. Meer grondstoffen hergebruiken betekent direct minder uitstoot van CO2.
- **Consumptiegoederen:** producten met een korte omloopcyclus, zoals verpakkingen en wegwerpmaterialen, als producten met een langere omloopcyclus, zoals kleding en wasmachines.
- **Kunststoffen:** alle producten zijn over ruim 30 jaar circulair. Ze hebben een kleine milieuvoetprint en zijn gemaakt van hernieuwbare kunststoffen van een gegarandeerde kwaliteit.
- **Maakindustrie:** hoe de voorzieningszekerheid van kritische materialen vergroot kan worden, de milieudruk van producten uit deze industrie kan verlagen en de kringloop van producten uit de maakindustrie kan worden vervolmaakt.

Ook het beheer en de inzet van fiscale en economische instrumenten bevordert de transitie naar een circulaire economie. Maatschappelijk Verantwoord Inkoop wordt daarnaast als 'launching customer' ingezet voor het aanjagen van de vraag naar innovatieve circulaire en duurzame producten en diensten. Het delen van kennis en best practices is daarbij cruciaal. Met het bevorderen van transparantie in kosten en baten voor het milieu wordt getracht de transitie verder te versnellen. Ook in dit kader kunnen nadere offerte aanvragen worden gedaan.

Omschrijving van enkele sub-thema's binnen circulaire economie (niet-limitatief):

- Voortzetten van circulair afvalbeleid.

- Versnellen van en verschuiven naar het sluiten van grondstoffenketens (zoals producentenverantwoordelijkheid, afval of product, en recyclingbeleid).
- Instrumentatie door regelgeving die voornamelijk vanuit Europa wordt ingegeven (o.a. het vergroten van draagvlak in Europa om voldoende doortastendheid in Europese instrumentatie te kunnen bereiken die de Nederlandse ambitie ondersteunt).
- Producentenverantwoordelijkheid. Focus ligt op de ketens van kunststoffen (o.a. verpakkingen), automotive, consumentenelektronica en beton (Betonakkoord). Wellicht volgt verbreding (zoals meubels, textiel en (gevel)bouw) en verdieping (verantwoordelijkheid voor de hele keten). Vermindering van de milieu- en gezondheidsdruk door de veehouderij
- Onderzoek naar fiscale vergroening en aanpassing van accountancy-regels
- Circulair inkopen uitbreiden van overheid naar bedrijven
- Onderzoek naar marktinstrumenten, zoals:
 - Verpakkingen/statiegeld en Zwerfafval.
 - MVI Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
 - Duurzaam IenW

Luchtkwaliteit

Voor de permanente verbetering van de luchtkwaliteit is begin 2020, met het sluiten van het Schone Lucht Akkoord (SLA) tussen Rijksoverheid, provincies en gemeenten een stap verder gezet: Van het willen voldoen aan de wettelijke normen naar het bereiken van zo veel mogelijk gezondheidswinst voor iedereen. Concreet doel is om minimaal 50% gezondheidswinst te realiseren uit binnenlandse bronnen in 2030. In het SLA wordt daaraan gewerkt via vaste en aanvullende maatregelen, te nemen door alle bij het akkoord aangesloten partijen. Maatregelen zijn er op gericht om emissies blijvend weg te nemen of te verlagen op een aantal voor de luchtkwaliteit belangrijke thema's/gebieden, zoals mobiliteit, mobiele werktuigen, landbouw, scheepvaart en de industrie. Om te kunnen inventariseren en kwantificeren wat de effecten van maatregelen zijn en in hoeverre Nederland op koers ligt om het doel van 50% gezondheidswinst in 2030 te behalen, is door RIVM een gezondheidsindicator ontwikkeld. Deze maakt het mogelijk om de gezondheidswinst als gevolg van emissieverlagingen in ruimte en tijd zichtbaar te maken.

De komende jaren zullen in het teken staan van de daadwerkelijke implementatie van het SLA, waarbij regelmatig de vraag op zal komen hoe maatregelen op het gebied van emissies uiteindelijk doorwerken op de volksgezondheid. Dit vereist de ontwikkeling en/of toepassing en doorrekening en van kentallen en methoden, die goed toegankelijk, begrijpelijk en onderbouwd moeten zijn voor bijvoorbeeld betrokken beleidsmakers, maar ook voor stakeholders (bedrijven, ngo's) en burgers. Dit soort berekeningen staat op zichzelf, of vormt input voor de doorrekeningen door kennisinstellingen, zoals het RIVM wat betreft de gezondheidsindicator. Daarnaast zullen vanwege de aard van de aanpak, samen met andere overheden, stakeholders en burgers, activiteiten op het vlak van communicatie en participatie belangrijk zijn, evenals de organisatie van evenementen met creatieve input en een diversiteit van werkvormen. Hierbij is het belangrijk verbindend te kunnen zijn tussen overheden, kennisontwikkeling en de maatschappij in de brede zin van het woord.

Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

Dit sub-thema gaat over een schone, gezonde en veilige leefomgeving, die ook als zodanig wordt ervaren.

IenW streeft daarbij naar het voorkómen van milieurisico's en gevaren, waarbij er bij veel onderwerpen nog sprake is van een situatie waarin het beleid gericht is op het saneren en beheersen van milieurisico's en gevaren. Maar de maatschappelijke transitie naar 'veilig aan de voorkant' (met als één van de instrumenten safe-by-design) is

ingezet. Safe-by-design richt zich uiteindelijk primair op het bedrijfsleven, met het aanspreken van het bedrijfsleven op hun (producenten)verantwoordelijkheid. De samenleving in bredere zin wordt ook nauw betrokken bij de ontwikkeling en implementatie van 'veilig aan de voorkant'. Vanuit de overtuiging dat een bredere uitrol van dit beleid niet alleen voor betere oplossingen, maar ook voor meer draagvlak zorgt en derhalve een positief effect heeft op de *beleving* van veiligheid en gezondheid.

De gevraagde dienstverlening is gericht op het faciliteren van projecten en programma's, advieswerkzaamheden (onder meer kennisopbouw en analyse) en de ondersteuning van de beleidsvoorbereiding, beleidsontwikkeling en implementatie op het gebied van (niet limitatief):

- Asbest
- Bedrijven (Verbetering omgevingsveiligheid (grote) risicobedrijven en buisleidingen, duurzame veiligheid, Versterking van het stelsel vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH-stelsel)).
- Bestrijdingsmiddelen en chemische Stoffen.
- Biotechnologie.
- Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming.
- Samenhang/Strategie omgevingsveiligheid en milieurisico's.
- Veiligheid Energietransitie.
- Vervoer Gevaarlijke Stoffen.
- Vuurwerk.
- Informatievoorziening en ICT-systemen/projecten
- Crisiscoördinatie

Doelen van de taakvelden:

Asbest:

Bijdragen aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving die ook als zodanig wordt ervaren door in te zetten op vermindering van de blootstelling aan asbest uit daken en tevens bestrijden/voorkomen van andere situaties en producten waarbij mensen in aanraking komen met asbestvezels.

Bedrijven:

Verbetering omgevingsveiligheid (grote) risicobedrijven en buisleidingen. Versterking van het stelsel vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Bijdragen aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving door inzet op borging en verbetering van omgevingsveiligheid bij bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen alsmede de borging en versterking van het stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving uitgevoerd door bevoegd gezag.

Bestrijdingsmiddelen en chemische stoffen:

Minimale risico's van chemische stoffen, een veilig en toereikend pakket biociden, en geïntegreerde gewasbescherming buiten de landbouw.

Chemische stoffen hebben vele nuttige toepassingen, maar kunnen ook risico's voor mens en milieu met zich meebrengen. Taakveld BEST draagt bij aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving, met beleid voor zorgvuldig omgaan met chemische stoffen en waar mogelijk het verminderen van gebruik en emissies van, en blootstelling aan, gevaarlijke stoffen.

Veiligheid Biotechnologie:

Het taakveld Veiligheid Biotechnologie draagt bij aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving door ervoor te zorgen dat biotechnologische toepassingen (waaronder genetische modificatie) veilig zijn voor mens, dier en milieu en ook als veilig worden ervaren. De ontwikkelingen in de biotechnologie gaan razendsnel. Daarom ontwikkelt en

optimaliseert het taakveld beleid en wet- en regelgeving op een wijze die toekomstbestendig is, dit gebeurt in overleg met stakeholders, betrokken departementen en met oog voor maatschappelijke opvattingen. Hierdoor bestaat er ruimte om maatschappelijke kansen van de moderne biotechnologie maximaal te benutten.

Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming:

Werken aan een verbetering van de Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming.

Het taakveld Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming draagt bij aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving door bescherming van mens en milieu tegen de risico's van ioniserende straling, nu en in de toekomst.

Het Taakveld doet dit in internationaal en nationaal verband en heeft daarnaast ook tot doel het verkleinen van de financiële risico's voor de Staat die kunnen ontstaan naar aanleiding van het gebruik van nucleair materiaal bij onder andere opwekking van elektriciteit op met medisch isotopen. Dit op basis van het adagium "De vervuiler betaalt".

Veiligheid energietransitie:

Zorgen dat de energietransitie bijdraagt aan een veilige leefomgeving. Dit taakveld heeft tot doel om eraan bij te dragen dat de energietransitie de mogelijkheden voor duurzame energie zodanig benut dat dit resulteert in een veilige energiehuishouding. Het blijft minstens even veilig als nu (waarbij plaatsgebonden risico en groepsrisico belangrijke indicatoren zijn). Idealiter wordt het veiliger (continue verbetering). Veiligheid wordt meegewogen in politiek- bestuurlijke besluiten rond de energietransitie, mede door agendering en advisering vanuit het taakveld VET.

Om dit te bereiken beoogt het taakveld integraal te werken, binnen O&M en interdepartementaal. Het taakveld is een logische ingang bij IenW voor andere departementen (zoals EZK) en andere externen, en zorgt voor een eenduidig geluid vanuit O&M (DGMI) in interdepartementale trajecten.

Veilig vervoer gevaarlijke stoffen:

Permanent verbeteren van de veiligheid van het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Het taakveld Veilig Vervoer Gevaarlijke Stoffen draagt bij aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving door de veiligheid van het vervoer van gevaarlijke stoffen permanent te verbeteren en door de risico's van dat vervoer voor de omgeving zo goed mogelijk te beheersen. De risico's van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de weg, over het water en over het spoor moeten in 2030 verwaarloosbaar zijn en in 2050 moet het vervoer Safe by Design zijn.

Vuurwerk:

Wie heeft er geen mening en/of ervaring met vuurwerk?

Het taakveld Vuurwerk draagt bij aan een schone, gezonde en veilige leefomgeving door te komen tot een veilig en handhaafbaar vuurwerkbeleid, met balans in de maatschappelijke discussie en breed draagvlak.

Energietransitie scheepvaart (zeevaart, binnenvaart en havens):

De energietransitie in het maritieme domein (zeevaart, binnenvaart en havens) is gericht op zero emissie vervoer over water en overslag/passages in havens. Het betreft zowel de productie als toepassing in schepen/havens van nieuwe energiebronnen en energiedragers (zoals waterstof, accu's/batterijen, methanol, biobrandstoffen).

Klimaatadaptatie

Het vergroten van de water security het doel voor water internationaal en draagt daarmee bij aan het bereiken van de Sustainable Development Goals, waarbij klimaatadaptatie als een van de grootste wateruitdagingen voor de komende decennia centraal staat.

Internationale verkenningen

We werken aan het verbinden van de nationale en internationale ambities voor de IenW-brede transitie: circulaire economie, duurzame mobiliteit, water security en klimaatadaptatie. De zwaartepunten bevinden zich op de terreinen Europa, multilaterale organisaties, grensoverschrijdende samenwerking, duurzame economische diplomatie, ruimtevaart en strategie.

Het thema "Internationale (economische/markt) verkenningen, krachtenveldanalyse en/of beleidsadvies" gaat over (niet-limitatief):

- Voortgangs-, evaluatie- en eindrapportages opstellen en bespreken met opdrachtgever;
- Internationaal beleid en multi-stakeholdersamenwerking o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Handelsbevordering en economische diplomatie o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Financieringsstromen en -instrumenten tbv investeringen in duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Kosten/batenanalyse.

Transitiemanagement:

De transitiemanager ondersteunt de opdrachtgever binnen IenW in het vormgeven en uitvoeren van transitieprocessen in activiteiten die - gezien de complexiteit en de dynamiek eromheen - vragen om een transitiegericht aanpak. IenW is daarin 1 van de partijen die een rol heeft in het vinden van oplossingen voor het maatschappelijke vraagstuk.

IenW vraagt de transitiemanager om de eindverantwoordelijkheid te nemen voor het gehele opgavegerichte transitieproces, dus het ontwerp en uitvoering, inclusief (lerende evaluatie/reflexieve monitoring), zowel extern in relatie tot allerlei stakeholders (waaronder andere departementen), als intern in relatie tot allerlei IenW-onderdelen.

Bij adviesvragen met een directe relatie met de 3 IenW transitieprocessen waar IenW een belangrijke rol speelt (DuMo, CE en Klimaatadaptatie) kunnen specifieke adviesproducten gevraagd worden, die 1 of meer van de volgende elementen bevatten:

1. Systeemanalyse

Het eindproduct is een integrale omschrijving van het maatschappelijk systeem rond het vraagstuk: hoe zijn we gekomen waar we nu zijn en wat heeft daaraan bijgedragen? Hoe werkt het systeem (wat zijn dominante manieren van denken en doen, drijvende krachten, instituties, partijen en technologieën)? Wat zijn belangen en posities van partijen?

Daarbij kan gebruik worden gemaakt van het Multi-Level Perspectief (MLP), uit de transitiewetenschap en/of de systeemlussen in een markttransformatieperspectief, dan wel vergelijkbare modellen en hulpmiddelen.³

2. Transitieperspectief-analyse.

Het systeem wordt geduid in het licht van maatschappelijke waarden, trends en

³ Simons, L. & Nijhof, A. (2021)

scenario's. Welke elementen van het bestaande systeem zijn problematisch, niet meer functioneel? Welke alternatieven zijn in opkomst? Welke gewenste toekomstbeelden bestaan of ontwikkelen zich? Hoe verhouden zij zich tot het bestaande systeem en mogelijke toekomstscenario's? In welke fase van het transitiecurve of transformatieproces bevindt het betreffende systeem of systeemonderdeel zich?

3. Interventiestrategie

Op basis van het voorgaande, wordt een resultaatgerichte interventiestrategie (routekaart, transitieagenda en/of actieplan) ontwikkeld, waarbij aandacht wordt besteed aan de rollen en acties van de verschillende partijen en hoe tot onderlinge afstemming wordt gekomen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van backcasting en/of een of meerdere transitiebenaderingen, zoals de X-curve (DRIFT), het missie gedreven innovatiesysteem (o.m. Copernicus Instituut, markttransformatiemodel (o.m. Nyenrode), small wins-aanpak (Termeer, WUR).

Deze producten bouwen op elkaar voort. Het ligt voor de hand om ze in één keer uit te vragen, maar dat is niet noodzakelijk. Een voorwaarde is wel dat de producten tot stand komen met een adequate procesgang, bij voorkeur in coproductie met bij de adviesvraag betrokken interne en externe partners, koplopers, burgers en wetenschappers.

Transitiemanagement maakt altijd (als benodigd) deel uit van de opdracht bij advies opdrachten binnen de drie integrale thema's:

- Duurzame mobiliteit
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie

Voor alle andere beleidsthema's binnen de percelen 2 t/m 5 bepaalt de opdrachtgever per adviesvraag óf en met welke diepgang de producten uit het transitie management onderdeel uitmaken van de uitvraag.

Transitiemanagement en de drie producten kunnen door de opdrachtnemer worden geoffreerd:

- als zelfstandige producten, ter ondersteuning van andere IenW werkzaamheden
- als integraal onderdeel van een bredere adviesopdracht binnen de percelen 2 t/m 5. De opdrachtnemer kan hiervoor eigen medewerkers offren (desgevraagd inclusief een transitie manager) dan wel door het vormen van een consortium van opdrachtnemers.

Thema 4. Water

IenW is verantwoordelijk voor de organisatie van het waterbeleid, waaronder de bestuurlijke organisatie van het waterbeheer. IenW investeert in het veilig leven met water. Waterveiligheid nu en in de toekomst heeft onze voortdurende aandacht. Daarvoor zijn onder andere normen gesteld welke worden gehandhaafd zodat risico's worden beperkt. Bescherming tegen water geeft de zekerheid dat Nederland ook de komende eeuw aantrekkelijk blijft als vestigingsplaats, om te wonen en te werken. Voor de leefbaarheid en de economische positie van Nederland is het van cruciaal belang om over voldoende zoetwater van een goede waterkwaliteit te beschikken, bijvoorbeeld als bron voor drinkwater. De drie bovenstaande ambities geeft de richting van het Nederlandse waterkwaliteits- en zoetwaterbeleid weer. Het beleid is erop gericht om met de hele waterketen en burgers toe te werken naar een veilige leefomgeving met voldoende chemisch schoon en ecologisch gezond water.

Waddenzee

De Waddenzee is UNESCO Werelderfgoed en een uniek natuurgebied met droogvallende platen en intergetijdengebieden op de eilandstaarten (kwelders en strandvlakten). Het gebied is onderdeel van de internationale Waddenzee dat zich uitstrekt van Den Helder tot Esbjerg in Denemarken. Het vormt een onmisbare schakel in de trekroute van miljoenen vogels. Daarom heeft het gebied ook de hoofdfunctie natuur. Het Nederlandse deel is in 2016 uitgeroepen tot één van de mooiste natuurgebieden dat ons land rijk is. In het Waddengebied wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Dat betekent balanceren tussen economie en ecologie, tussen beleven en beschermen met als uitgangspunt de natuur en natuurlijke processen zo min mogelijk te verstoren.

In november 2013 deed de Algemene Rekenkamer onderzoek naar natuurbescherming, natuurbeheer en ruimtelijke inrichting in het Waddengebied. De Rekenkamer constateert dat het uitblijven van natuurontwikkeling in het Waddengebied en de belemmeringen die initiatiefnemers ondervinden te maken hebben met één en hetzelfde probleem: een complexe natuurbeheersstructuur waarin afstemming en uitwisseling van informatie niet goed loopt, er niet voldoende doelmatig wordt (samen)gewerkt en één nat uurbeheerder voor het gebied ontbreekt.

Opgaven

In 2015 startte de evaluatie van de Structuurvisie derde nota Waddenzee (SVW) uit 2007. Daaruit blijkt dat er veel is veranderd, maar dat er onveranderd breed draagvlak is voor de hoofddoelstelling van de SVW 2007. Uit de evaluatie blijkt verder dat sommige opgaven nog actueel zijn, anderen vragen om actualisatie. En andere opgaven moeten worden toegevoegd zoals klimaatverandering, demografische krimp en verduurzaming van mobiliteit, economische activiteiten en energievoorziening. De Beleidsverkenning (2017) geeft een scala van mogelijkheden om bestaande opgaven te actualiseren en nieuwe opgaven te beschrijven. Daarnaast vragen veranderingen in het ruimtelijk instrumentarium van overheden, markt en belangenpartijen omeen andere wijze van samenwerken.

De opgaven nodigen uit tot een samenhangende aanpak. Een aanpak die de natuurlijke dynamiek en het bijhorende aanpassingsvermogen als uitgangspunt neemt. Daarbij moet ook gekeken worden naar de verschillende schaalniveaus (internationaal, nationaal, regionaal). Opgaven kunnen per onderwerp verschillende reikwijdtes hebben (Waddenzee, eilanden, kust, hele waddengebied).

Water Internationaal

Wereldwijd zijn in stedelijke delta's de risico's rond waterveiligheid en waterzekerheid groot en urgent. De complexiteit van de problemen vraagt om een totaalaanpak. Nederland heeft als stedelijke delta veel kennis en ervaring in huis. Diplomatie, innovatie, partnerschappen en nieuwe financieringsmechanismen kunnen nog beter op elkaar worden afgestemd. Bundeling van expertise en internationale samenwerking zorgen voor optimale inzet en innovatie.

IenW richt zich hierbij op het bevorderen van een wereldwijde omslag van een reactieve naar een proactieve, preventieve benadering van watergerelateerde risico's. De inzet draagt bij aan het versterken van de Nederlandse positie als koploper en kennisdrager op het gebied van kennis water en klimaat. 'Marien en Internationaal Waterbeleid' (MIW) richt zich op bilaterale en multilaterale aspecten van internationale samenwerking waarbij het accent ligt op het beschikbaar stellen en exporteren van kennisintensieve producten en dienstverlening. 2018 staat in het teken van het optimaliseren van interdepartementale werkprocessen evenals samen grote vraagstukken aan te pakken om de realisatiekracht te versterken.

Caribisch Nederland

IenW is verantwoordelijk voor de uitvoering van diverse projecten op Caribisch Nederland. Het gaat hierbij bijvoorbeeld over beleidsadviezen op het gebied van drinkwater- en afvalwaterketen in Caribisch NL. Hiernaast focust IenW/WOM, afd. MIW op waterkwaliteitsverbetering op zee, wat randvoorwaardelijk is voor de bescherming van koraal en het bredere mariene milieu in de zeeën rond de BES-eilanden.

Werkzaamheden (niet-limitatief) die uitgevoerd kunnen worden zijn o.a. projectmanagement, uitvoering ter plaatse en advieswerkzaamheden.

Sub-thema's

Waterkwaliteit

IenW werkt aan voldoende, schoon en ecologisch gezond water. Zij voert voor waterkwaliteit de regie op de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, de Programmatische Aanpak Grote Wateren, de beleidsnota drinkwater en de bestuurlijke afspraken Delta-aanpak Waterkwaliteit. Het behalen van de doelstellingen uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) voor grond- en oppervlaktewater en het borgen van schoon en veilig drinkwater zijn de speerpunten van het Nederlandse waterkwaliteitsbeleid. Daarbij is Natuurbeheer op eigen areaal in Natura 2000 gebied de verantwoordelijkheid IenW. De Nederlandse waterkwaliteit is verbeterd, maar vraagt continu de aandacht. Naast nutriënten, mest en gewasbeschermingsmiddelen zien we dat medicijnresten en opkomende stoffen de waterafhankelijke functies, zoals de drinkwaterproductie, landbouw en ecologie, onder druk zetten. Ook op deze nieuwe opgaven moeten we doorpakken om ons water te kunnen blijven benutten. Hiervoor blijft het nodig nieuwe kennis te ontwikkelen en vervolgens tot een aanpak te komen. Daarbij kijkt IenW vaak breder dan alleen het watersysteem, in een ketenaanpak wordt gekeken van de bron tot het eind van de keten.

Waterbeschikbaarheid en droogte

Het Deltaprogramma Zoetwater speelt een grote rol bij de vormgeving van het waterkwantiteitsbeleid en de uitvoering van maatregelen om ons land beter weerbaar te maken tegen waterschaarste en droogte. Het gaat om het hoofdwatersysteem, de regionale watersystemen, oppervlaktewater en grondwater en de relatie met het watergebruik vanuit o.a. de landbouw, natuur, drinkwater en industrie.

Waterketen

Drinkwater

In het voorjaar van 2021 wordt de nieuwe Beleidsnota drinkwater opgeleverd. Deze beleidsnota benoemt de ambitie van het kabinet voor de middellange termijn voor de drinkwatervoorziening, beschrijft de drinkwateropgaven voor de komende periode (2021-2027) en bevat de hoofdkeuzes voor het drinkwaterbeleid. Het Rijk zet met de tweede Beleidsnota Drinkwater meer in op:

- Waterbeschikbaarheid en zuinig en bewust drinkwatergebruik.
- Verbeteren kwaliteit van oppervlakte- en grondwater.
- Borgen veilige productie en levering, o.a. meer aandacht voor de ruimtelijke bescherming van de huidige en toekomstige drinkwatervoorziening.

Samen met medeoverheden, drinkwaterbedrijven en andere belanghebbenden werkt het Rijk het beleid verder uit via een gezamenlijke implementatie- en uitvoeringsagenda.

Afvalwaterketen

In de waterwereld wordt onderscheid gemaakt tussen het watersysteem en de waterketen. Het watersysteem is het grond- en oppervlaktewater in de buitenwereld en de waterketen betreft het water dat door mensen in pijpen wordt getransporteerd voor drinkwater, industriewater en afvalwater. Door enerzijds ontwikkelingen in het watersysteem (m.n. droogte en klimaatverandering) anderzijds ontwikkelingen in de waterketen (m.n. drinkwatervoorziening en ontwikkelingen in de zuivering) wordt de roep in de samenleving groter om visie en sturing van het rijk op deze ontwikkelingen.

IenW neemt het initiatief voor het opstellen van een gezamenlijke waterketenvisie (rijk, provincie, gemeente, waterschappen). In de visie is aandacht voor verschillende scenario's van ontwikkelingen (zoals klimaat, watervraag, technische ontwikkelingen) en voor de rollen van de verschillende overheden en de stakeholders (drinkwater, landbouw, industrie, gezondheidszorg, consumenten). Voor de onderdelen van de keten; gebruik van drinkwater en proceswater, inzameling en transport van rioolwater (lozing uit huishoudens en industrie, vermenging met regenwater) en zuivering, worden trends en ontwikkelingen in kaart gebracht en de opgaven geformuleerd. Samen met gemeenten en waterschappen worden de opties om invulling te geven aan de opgaven uitgewerkt in een plan van aanpak. Bij het opstellen van de waterketenvisie wordt relatie gelegd met de herziening van de EU richtlijn stedelijk afvalwater.

Rivieren

Samen bouwen aan het rivierengebied van de toekomst

Het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten werken de komende decennia samen aan een vitaal, bevaarbaar, veilig en aantrekkelijk rivierengebied. Duurzaam te beheren en voorbereid op de toekomst. Dit doen we met inbreng van maatschappelijke organisaties, andere belangengroeperingen en kennisinstellingen.

Binnen IRM ontwikkelen we een visie op het Nederlandse rivierengebied. We brengen daarbij in beeld welke ingrepen in de periode tot 2050 nodig zijn op het gebied van waterveiligheid, bevaarbaarheid, zoetwaterbeschikbaarheid, waterkwaliteit, natuur en een (economisch) aantrekkelijke leefomgeving om deze visie vorm te geven.

Het rivierengebied kan geen ruimte bieden aan alle wensen en ambities die er spelen. We zullen dus keuzes moeten maken waarbij we ons willen inzetten op meervoudig gebruik. Dit vraagt een integrale aanpak en maatregelen die niet op zichzelf staan maar onderdeel zijn van een logisch en samenhangend geheel. Passend bij de karakteristieken van het gebied.

Klimaatadaptatie

Vanuit twee programma's wordt door het team klimaatadaptatie (IenW, directie WKB, afdeling KB) samengewerkt aan het onderwerp klimaatadaptatie: het Deltaprogramma (DP) Ruimtelijke Adaptatie en de Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS). Via DP Ruimtelijke adaptatie (RA) wordt gewerkt in de context van de Deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie (DP 2015, in DP2018 uitgebreid met Deltaplan RA). Kern van deze deltabeslissing en Deltaplan RA is een stappenplan om Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig te maken. In het Deltaprogramma RA gaat bijzondere aandacht uit naar het beschermen van vitale en kwetsbare functies; functies die cruciaal zijn voor de rampenbeheersing bij overstromingen of functies die bij een overstroming ernstige schade met zich mee kunnen brengen voor mens, milieu of economie. Het Deltaplan RA is een nationaal plan binnen het deltaprogramma, waarin alle overheden gezamenlijk zeven ambities hebben geformuleerd die vertaald worden in door alle overheidslagen te doorlopen processtappen: van verkenning kwetsbaarheden naar maatregelen naar monitoring en evaluatie. Steeds met intensieve betrokkenheid mede-overheden en stakeholders.

De nationale klimaatadaptatiestrategie die Nederland in 2016 heeft opgesteld, beslaat de hele breedte van aanpassing aan een veranderend klimaat. De NAS is enerzijds het overkoepelende traject van waaruit internationaal gecommuniceerd wordt over de activiteiten van Nederland in het kader van de EU Adaptation Strategy. Het Deltaprogramma levert een belangrijk deel van de uitwerking van de NAS op het terrein van water(beheer). De NAS richt zich binnen Nederland op de domeinen/sectoren waar ook de andere departementen klimaatbestendigheid moeten 'mainstreamen'.

Belangrijke toekomstige aandachtsvelden zijn:

- Communicatie

- Kennis en innovatie
- Impact assessment (monitoring impact) en schatting, monitoring en evaluatie van effect klimaatadaptatie-beleid/maatregelen.
- Vergroening openbare ruimte en particulier bezit
- Klimaatadaptatie-maatregelen via financiële prikkels / risicomanagement (assets)
- Normstelling (al dan niet onder regie overheid)
- Integrale gebiedsvisies.

Zeespiegelstijging/beschermen tegen hoogwater

Hoe de zeespiegel zich na 2050 zal ontwikkelen en welke maatregelen we wel en niet kunnen nemen is nog onvoldoende bekend. Focus ligt op de onzekerheden en de mogelijke effecten voor korte en lange termijn van een (versnelde) zeespiegelstijging.

Het betreft:

- Verkleinen van de onzekerheden over de ontwikkelingen op Antarctica op de lange termijn;
- In beeld brengen van de houdbaarheid en oprekbaarheid van de huidige strategie met zandsuppleties en keringen en zoetwatervoorziening scherper;
- Welke signalen zijn bruikbaar voor de Nederlandse context
- Verkennen van de verschillende handelingsperspectieven voor de verre toekomst, o.a. door de beschrijving en een analyse van bekende plannen en initiatieven.
- Het in beeld brengen welke 'no regret' keuzes en maatregelen in het kader van de herijking in 2026 moeten worden voorgesteld om mogelijke opties voor de verre toekomst open te houden.

Hoogwaterbescherming

Ongeveer 60% van ons land zou regelmatig onder water staan als er geen dijken en duinen zouden zijn. In dit gebied wonen negen miljoen mensen en wordt 70% van ons BNP verdiend. Maatschappelijk gezien is aandacht voor de waterveiligheid dus van cruciaal belang voor de leefbaarheid en de economie van Nederland.

Doel van het waterveiligheidsbeleid is:

- Iedereen in Nederland die achter een dijk woont, krijgt ten minste een basis beschermingsniveau van 1/100.000 per jaar. Dat wil zeggen dat de kans voor een individu om te overlijden als gevolg een overstroming niet groter mag zijn dan 0,001% per jaar.
- Daarnaast wordt extra bescherming geboden op plaatsen waar kans is op:
 - grote groepen slachtoffers;
 - en/of grote economische schade;
 - en/of ernstige schade door uitval van vitale en kwetsbare infrastructuur van nationaal belang.

Als basis voor het bereiken van de doelen van het waterveiligheidsbeleid geldt sinds 1 januari 2017 een nieuwe normering voor de primaire waterkeringen. In 2050 moeten al deze keringen aan de wettelijke normen voldoen.

Het waterveiligheidsbeleid is erop gericht om het risico van overstromingen naar het aanvaard risiconiveau te krijgen in 2050. Dit betekent een basisbeschermingsniveau voor iedereen en een economisch risico waarbij de kosten en baten tegen elkaar opwegen. Daarvoor zijn in 2017 nieuwe normen in de wet vastgelegd waaraan alle primaire keringen in 2050 moeten voldoen. In de periode tot aan 2050 worden primaire keringen die niet aan die nieuwe normen voldoen versterkt via het HWBP.

De keringen voldoen nog niet allemaal aan die nieuwe norm. Er is berekend hoe groot het economische risico is en hoeveel mensen wonen in een gebied waar het basisbeschermingsniveau nog niet wordt gehaald op het moment dat het nieuwe beleid (2014) is vastgelegd. Dit wordt de referentiesituatie genoemd en de waarden zijn op 100% gesteld. Ten opzichte van deze referentie wordt de ontwikkeling van het overstromingsrisico in de tijd afgezet. Doordat keringen versterkt gaan worden, zal het aantal mensen waarvoor het basisbeschermingsniveau nog niet is gehaald en het

economisch risico de komende 30 jaar afnemen tot het niveau dat volgens het beleid in 2050 bereikt moet zijn.

Het (actuele) risico in 2020 is gebaseerd op de gerealiseerde versterking t/m 2019 in het HWBP; tot 2019 is ca. 12 km dijk versterkt. De afname van het risico tot 2025 is gebaseerd op de realisatieprognose van dijkversterkingen t/m 2024, zoals is opgenomen in het HWBP. Aangezien er tot 2020 nog maar weinig keringen in het HWBP zijn versterkt, is het economisch risico minder dan een 1% afgenomen t.o.v. de referentiesituatie. Op basis van de verwachte realisatie van versterkingen t/m 2024 zal het economische dan met ca. 30% t.o.v. de referentiesituatie zijn afgenomen.

In 2050 moeten alle keringen aan de nieuwe normen voldoen. Dan moet overal aan het basisbeschermingsniveau zijn voldaan en is het economisch risico afgenomen tot het aanvaard economisch risiconiveau. In de indicator wordt daarom ook het jaar 2050 geprojecteerd.

Beoordeling primaire waterkeringen

Voor de doorontwikkeling van het instrumentarium voor beoordelen en ontwerpen is een nieuw programma Beoordelings- en Ontwerpinstrumentarium (BOI) 2023 opgezet. Het programma BOI2023 bouwt voort op het WBI2017, het Ontwerp Instrumentarium (OI) 2014 en de bestaande Technische Leidraden en voegt hier nieuw ontwikkelde kennis en functionaliteit aan toe, zodat het instrumentarium aansluit op de actuele kennis en de ervaringen die in de eerste beoordelingsronde (2017-2023) worden opgedaan. Instrumenten die in het programma worden ontwikkeld kunnen direct worden gebruikt voor het ontwerpen van waterkeringen. Met het BOI2023 kunnen de beheerders vanaf 2023 de volgende beoordelingsronde (2023 – 2035) uitvoeren.

Kennisontwikkeling

Het Rijk heeft een wettelijke taak (artikel 2.6 Waterwet) om zorg te dragen voor de totstandkoming en het verstrekken van technische leidraden voor het ontwerp, het beheer en het onderhoud van de primaire waterkeringen in Nederland. Hiertoe worden langjarige activiteiten (onderzoek) uitgevoerd om een solide kennisbasis te ontwikkelen. De kennis over waterveiligheid wordt hiermee op het vereiste niveau gehouden, zodat sprake is van actueel, effectief en uitvoerbaar waterveiligheidsbeleid.

Omgevingsveiligheid en milieurisico's

Cybersecurity

Versterken cybersecurity in de watersector

Om een meer integrale benadering van de diverse initiatieven op de cyberweerbaarheid in de Watersector te vergroten, is besloten de diverse initiatieven te bundelen in één uitvoeringsprogramma genaamd "Versterking cyberweerbaarheid in de Watersector". De diverse initiatieven waren opgenomen in het aanvullend Bestuursakkoord Water, het Kennis- en Innovatieprogramma DGWB en de specifieke afspraken met de drinkwatersector. Projecten richten zich op de ontwikkelingen van kennis en instrumenten om gepaste controles te ontwikkelen, met als doel de cyberberrisico's beheersbaar te houden. Het uitvoeringsprogramma is in lijn met de ambities van de Nationale Cybersecurity Agenda.

Internationale verkenningen:

We werken aan het verbinden van de nationale en internationale ambities voor de IenW - brede transitie circulaire economie, duurzame mobiliteit, water security en klimaatadaptatie. De zwaartepunten bevinden zich op de terreinen Europa, multilaterale organisaties, grensoverschrijdende samenwerking, duurzame economische diplomatie, ruimtevaart en strategie.

Het thema "Internationale (economische/markt) verkenningen, krachtenveldanalyse en/of beleidsadvies" gaat over (niet-limitatief):

- Voortgangs-, evaluatie- en eindrapportages opstellen en bespreken met opdrachtgever;
- Internationaal beleid en multi-stakeholdersamenwerking o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Handelsbevordering en economische diplomatie o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Financieringsstromen en –instrumenten tbv investeringen in duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Kosten/batenanalyse.

Transitiemanagement:

De transitiemanager ondersteunt de opdrachtgever binnen IenW in het vormgeven en uitvoeren van transitie processen in activiteiten die - gezien de complexiteit en de dynamiek eromheen- vragen om een transitiegerichte aanpak. IenW is daarin 1 van de partijen een rol in het vinden van oplossingen voor het maatschappelijke vraagstuk.

IenW vraagt de transitiemanager om de eindverantwoordelijkheid te nemen voor het gehele opgavegerichte transitieproces, dus het ontwerp en uitvoering, inclusief (lerende evaluatie/reflexieve monitoring), zowel extern in relatie tot allerlei stakeholders (waaronder andere departementen), als intern in relatie tot allerlei IenW -onderdelen.

Bij adviesvragen met een directe relatie met de 3 IenW transitieprocessen waar IenW een belangrijke rol speelt (DuMo, CE en Klimaatadaptatie) kunnen specifieke adviesproducten gevraagd worden, die 1 of meer van de volgende elementen bevatten:

1. Systeemanalyse

Het eindproduct is een integrale omschrijving van het maatschappelijk systeem rond het vraagstuk: hoe zijn we gekomen waar we nu zijn en wat heeft daaraan bijgedragen? Hoe werkt het systeem (wat zijn dominante manieren van denken en doen, drijvende krachten, instituties, partijen en technologieën)? Wat zijn belangen en posities van partijen?

Daarbij kan gebruik worden gemaakt van het Multi-Level Perspectief (MLP), uit de transitiewetenschap en/of de systeemlussen in een markttransformatieperspectief, dan wel vergelijkbare modellen en hulpmiddelen.⁴

2. Transitieperspectief-analyse.

Het systeem wordt geduid in het licht van maatschappelijke waarden, trends en scenario's. Welke elementen van het bestaande systeem zijn problematisch, niet meer functioneel? Welke alternatieven zijn in opkomst? Welke gewenste toekomstbeelden bestaan of ontwikkelen zich? Hoe verhouden zij zich tot het bestaande systeem en mogelijke toekomstscenario's? In welke fase van het transitiecurve of transformatieproces bevindt het betreffende systeem of systeemonderdeel zich?

3. Interventiestrategie

Op basis van het voorgaande, wordt een resultaatgerichte interventiestrategie (routekaart, transitieagenda en/of actieplan) ontwikkeld, waarbij aandacht wordt besteed aan de rollen en acties van de verschillende partijen en hoe tot onderlinge afstemming wordt gekomen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van backcasting en/of een of meerdere transitiebenaderingen, zoals de X-curve (DRIFT), het missie gedreven innovatiesysteem (o.m. Copernicus Instituut, markttransformatiemodel (o.m. Nyenrode), small wins-aanpak (Termeer, WUR).

⁴ Simons, L. & Nijhof, A. (2021)

Deze producten bouwen op elkaar voort. Het ligt voor de hand om ze in één keer uit te vragen, maar dat is niet noodzakelijk. Een voorwaarde is wel dat de producten tot stand komen met een adequate procesgang, bij voorkeur in coproductie met bij de adviesvraag betrokken interne en externe partners, koplopers, burgers en wetenschappers.

Transitiemanagement maakt altijd (als benodigd) deel uit van de opdracht bij advies opdrachten binnen de drie integrale thema's:

- Duurzame mobiliteit
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie

Voor alle andere beleidsthema's binnen de percelen 2 t/m 5 bepaalt de opdrachtgever per adviesvraag óf en met welke diepgang de producten uit het transitie management onderdeel uitmaken van de uitvraag.

Transitiemanagement en de drie producten kunnen door de opdrachtnemer worden geoffreerd:

- als zelfstandige producten, ter ondersteuning van andere IenW werkzaamheden
- als integraal onderdeel van een bredere adviesopdracht binnen de percelen 2 t/m 5. De opdrachtnemer kan hiervoor eigen medewerkers offrenen (desgevraagd inclusief een transitie manager) dan wel door het vormen van een consortium van opdrachtnemers.

De transitie manager ondersteunt de opdrachtgever binnen IenW in het vormgeven en uitvoeren van transitie processen in activiteiten die - gezien de complexiteit en de dynamiek eromheen- vragen om een transitie gerichte aanpak. IenW is daarin 1 van de partijen een rol in het vinden van oplossingen voor het maatschappelijke vraagstuk (zie bijlage Transitie management).

Thema 5. Bodem en ondergrond

De bodem is letterlijk en figuurlijk het fundament van ons bestaan. We zijn er van afhankelijk voor ons water en ons voedsel, voor onze energie en infrastructuur. Bodem en ondergrond zijn nodig om de grote transitie te realiseren die nodig zijn voor een duurzame economie en samenleving. Voor nu, en voor toekomstige generaties. De druk op bodem en diepere ondergrond neemt toe. Door economische groei in een beperkte ruimte en nieuwe technologieën zoals bodemenergie. Maar ook door cumulatie: een centimeter bodemdaling is geen probleem, 100 keer een centimeter wel. Het langdurig opzoeken van de grenzen van de regelgeving rond mest en bestrijdingsmiddelen put de ecosystemen in de bodem langzaam maar zeker uit. Deze nieuwe bodemvraagstukken bereiken inmiddels een niveau waarop ze niet langer vooruit geschoven kunnen worden.

Wat ook niet vooruitgeschoven kan worden, is het efficiënt benutten van bodem en ondergrond. We hebben de ondergrond nodig voor duurzame energie, schoon drinkwater en infrastructuur. We hebben de bodem en de daarin levende ecosystemen nodig om voldoende en gezond voedsel te produceren, om CO₂ vast te houden, voor natuur en om gevolgen van klimaatverandering op te vangen, zoals extreme regenval. De beschikbare ruimte voor al deze maatschappelijke functies is eindig, zeker in stedelijk gebieden.

Opgaven

De grote opgaven voor de komende decennia liggen op de gebieden grondwater, energie, landbouw en voedselvoorziening, bodemdaling en klimaatadaptatie. Bij al deze opgaven is er een gedeelde verantwoordelijkheid. Het Rijk kan en wil dit niet alleen doen. Er is niet één partij die een opgave aanpakt en op kan lossen. Er is altijd samenwerking nodig in een netwerk van overheden, private belanghebbenden, betrokken burgers, maatschappelijke organisaties en partijen met kennis en technologie.

Het is dit netwerk waar de oplossingen ontwikkeld moeten worden waardoor benutten ook daadwerkelijk betere bescherming betekent.

Vraagstukken beïnvloeden elkaar. Er is een sterke samenhang tussen bodem en grondwater. In de bodem is water het belangrijkste transportmiddel van stoffen, de bodem zuivert water en bodemecosystemen leven dankzij grondwater. Grondwater verbindt de bodem met de diepere ondergrond en heeft doorslaggevende invloed op processen veenoxidatie.

Omgekeerd heeft de bovengrond ook invloed op de ondergrond. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen die de kwaliteit van het grondwater beïnvloeden. Daarnaast spelen actuele zaken waaronder de opkomende stoffen, waaronder de aanpak van verontreinigingen. Maar ook spelen problemen met circulair gebruik van grond en bouwstoffen. Dossiers als granuliet, AVI-slakken en TGG maken duidelijk voor welke uitdagingen we de komende jaren staan. Het publieke – private kwaliteit stelsel vraagt aandacht. Samenwerking met andere partijen staat daarbij voorop. De omgang en de bescherming van de bodem heeft publieke belangstelling.

Sub-thema's

Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

IenW streeft daarbij naar het voorkómen van milieurisico's en gevaren, waarbij er bij veel onderwerpen nog sprake is van een situatie waarin het beleid gericht is op het saneren en beheersen van milieurisico's en gevaren.

De gevraagde dienstverlening is gericht op het faciliteren van projecten en programma's, advieswerkzaamheden (onder meer kennisopbouw en analyse) en de ondersteuning van de beleidsvoorbereiding, beleidsontwikkeling en implementatie op het gebied van (niet limitatief):

- Cybersecurity
- Asbest
- Bestrijdingsmiddelen en chemische Stoffen
- Crisiscoördinatie

Internationale verkenningen:

We werken aan het verbinden van de nationale en internationale ambities voor de IenW - brede transitie circulaire economie, duurzame mobiliteit, water security en klimaatadaptatie. De zwaartepunten bevinden zich op de terreinen Europa, multilaterale organisaties, grensoverschrijdende samenwerking, duurzame economische diplomatie, ruimtevaart en strategie.

Het thema "Internationale (economische/markt) verkenningen, krachtenveldanalyse en/of beleidsadvies" gaat over (niet-limitatief):

- Voortgangs-, evaluatie- en eindrapportages opstellen en bespreken met opdrachtgever;
- Internationaal beleid en multi-stakeholdersamenwerking o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Handelsbevordering en economische diplomatie o.g.v. duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Financieringsstromen en –instrumenten tbv investeringen in duurzaamheid, transport, klimaatadaptatie en/of water (security);
- Kosten/batenanalyse.

Circulaire Economie

De transitie naar een circulaire economie (CE) is onvermijdelijk en levert winst op voor milieu, klimaat, het verduurzamen van onze welvaart en werkgelegenheid.

Transitiemanagement:

De transitie manager ondersteunt de opdrachtgever binnen IenW in het vormgeven en uitvoeren van transitie processen in activiteiten die - gezien de complexiteit en de dynamiek eromheen- vragen om een transitiegerichte aanpak. IenW is daarin 1 van de partijen een rol in het vinden van oplossingen voor het maatschappelijke vraagstuk.

IenW vraagt de transitie manager om de eindverantwoordelijkheid te nemen voor het gehele opgavegerichte transitieproces, dus het ontwerp en uitvoering, inclusief (lerende evaluatie/reflexieve monitoring), zowel extern in relatie tot allerlei stakeholders (waaronder andere departementen), als intern in relatie tot allerlei IenW-onderdelen.

Bij adviesvragen met een directe relatie met de 3 IenW transitieprocessen waar IenW een belangrijke rol speelt (DuMo, CE en Klimaatadaptatie) kunnen specifieke adviesproducten gevraagd worden, die 1 of meer van de volgende elementen bevatten:

1. Systeemanalyse

Het eindproduct is een integrale omschrijving van het maatschappelijk systeem rond het vraagstuk: hoe zijn we gekomen waar we nu zijn en wat heeft daaraan bijgedragen? Hoe werkt het systeem (wat zijn dominante manieren van denken en doen, drijvende krachten, instituties, partijen en technologieën)? Wat zijn belangen en posities van partijen?

Daarbij kan gebruik worden gemaakt van het Multi-Level Perspectief (MLP), uit de transitiewetenschap en/of de systeemlussen in een markttransformatieperspectief, dan wel vergelijkbare modellen en hulpmiddelen.⁵

2. Transitieperspectief-analyse.

Het systeem wordt geduid in het licht van maatschappelijke waarden, trends en scenario's. Welke elementen van het bestaande systeem zijn problematisch, niet meer functioneel? Welke alternatieven zijn in opkomst? Welke gewenste toekomstbeelden bestaan of ontwikkelen zich? Hoe verhouden zij zich tot het bestaande systeem en mogelijke toekomstscenario's? In welke fase van het transitiecurve of transformatieproces bevindt het betreffende systeem of systeemonderdeel zich?

3. Interventiestrategie

Op basis van het voorgaande, wordt een resultaatgerichte interventiestrategie (routekaart, transitieagenda en/of actieplan) ontwikkeld, waarbij aandacht wordt besteed aan de rollen en acties van de verschillende partijen en hoe tot onderlinge afstemming wordt gekomen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van backcasting en/of een of meerdere transitiebenaderingen, zoals de X-curve (DRIFT), het missie gedreven innovatiesysteem (o.m. Copernicus Instituut, markttransformatiemodel (o.m. Nyenrode), small wins-aanpak (Termeer, WUR).

Deze producten bouwen op elkaar voort. Het ligt voor de hand om ze in één keer uit te vragen, maar dat is niet noodzakelijk. Een voorwaarde is wel dat de producten tot stand komen met een adequate procesgang, bij voorkeur in coproductie met bij de adviesvraag betrokken interne en externe partners, koplopers, burgers en wetenschappers.

Transitiemanagement maakt altijd (als benodigd) deel uit van de opdracht bij advies opdrachten binnen de drie integrale thema's:

⁵ Simons, L. & Nijhof, A. (2021)

- Duurzame mobiliteit
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie

Voor alle andere beleidsthema's binnen de percelen 2 t/m 5 bepaalt de opdrachtgever per adviesvraag óf en met welke diepgang de producten uit het transitie management onderdeel uitmaken van de uitvraag.

Transitiemanagement en de drie producten kunnen door de opdrachtnemer worden geoffreerd:

- als zelfstandige producten, ter ondersteuning van andere IenW werkzaamheden
- als integraal onderdeel van een bredere adviesopdracht binnen de percelen 2 t/m 5. De opdrachtnemer kan hiervoor eigen medewerkers offreren (desgevraagd inclusief een transitie manager) dan wel door het vormen van een consortium van opdrachtnemers.